

(Подобе из сањ: „То со па роже“): „Што год сам некад доживео, радосно или жалосно, све ми је била песма: пријатан поздрав, љубазан поглед, све ми је било песма; и бол ми је био песма, и то најслађа... Мени су певале наше горе и наше долине куда сам ходио, и моје срце је певало њима...“

И Цанкарева „Аутобиографија“ која је штампана после његове смрти, написана је у облику песама у прози. Мати и ту зрачи у најлепшој светлости. Мисао коју је у другим делима наговестио („Подобе из сањ“) да се човек не стиди најгнуснијих грехова, али се стиди чисте лепоте коју чува брижљиво затворену, а највише се стиди љубави, ту је развио до кулминације („Шкоделица кафе“). Он се о мајку грешио, бивао груб према њој, није јој показао своју љубав коју је у дубини душе осећао. Није јој вратио њено добро, а највећи је грех незахвалност на указаној љубави. Песнику се чини да би било врло корисно кад би сваки човек искрено изнео свој прави унутрашњи живот не за поуку и забаву људима, већ да би поштено разгледао стране пољане и сакривене кутове своје душе и да би потражио њено дно. Оно се, истина, не може досећи, човек никад није ушао у дубину свога бића довољно дубоко, али је човечански ронити у њу.

Цанкара интересују људи које је живот одбацио и који су неспособни да нађу свој прави пут, људи несрећни, понижени, луталице и сањалице, просјаци и вагабунде. Код њега је врло богата галерија типова који су изван живота. Субјективан и незадовољан, увек је у тим сањалицама и паћеницима износио део себе и празнину коју је осећао у животу. О његовом основном животном расположењу говоре не само његова дела, него и писма која је писао драгој, Аници Лушиновој: „Како је досадна свака празнина,“ пише јој Цанкар. „Мисли? Идеје? — Да ли си већ познала човека који је живео од мисли и идеја? Како су то проклето смешне ствари, те мисли и идеје. Ја седим за својим столом, прозор затворен, полумрак у соби и бавим се својим мислима, као стара девојка са још старијим чарапама. А напољу је живот, тамо напољу сија сунце. Не, то заиста није живот, то је полусмрт. Човек није човек, већ парче писане хартије. Радо би у живот, а не зна више да живи, зато што је празно стакло,